

Література:

1. Вундт В. Введение в философию. М.: Добросвет, 1998. 256 с.
2. Гулыга А.В. Эстетика в свете аксиологии: Пятьдесят лет на Волхонке. – СПб.: Алетейя, 2000. 447 с.

Людмила ПАВЛИШИН

*доктор філософських наук, професор,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

ОБРАЗ ЛЮДИНИ-ТВОРЦЯ У ФІЛОСОФСЬКИХ ПОГЛЯДАХ М. БЕРДЯЄВА

Людина у творчості М. Бердяєва постає як явище і поняття духовне і релігійне – образ і подоба Бога. Людина постійно творить себе в даній якості, зростає і долає власне «Я», орієнтуючись винятково на Бога. Ключовими ознаками особистості є свобода і творчість. Особистість є тоді особистістю, коли вона вільна і реалізує себе у творчості, яка, в свою чергу, неможлива без свободи. Згідно з персоналізмом, особистість – абсолютно вільна, вона не від кого не залежить, навіть від Бога, бо, промовляючи з благоговінням ім'я «Господь», ми уже таким чином обмежуємо свою свободу. Ідеалом людини є особистість, до якої вона повинна прагнути усе життя. Досягаючи одного рівня, людина переходить на наступний, і так триває постійно. Особистість вільна у своїх вчинках, хоча це й не звільняє її від відповідальності за них. М. Бердяєв вважав, що подолати самотність можна двома способами: 1) входження в колектив, бути задіяним у житті суспільства. Проте у цьому випадку є небезпека втратити своє «Я», злитись із загальною масою людей; 2) участь у духовній єдності людини з людиною, прагнення побачити щось добре у своєму ближньому та поширення усього доброго, що є у тобі. Духовне життя не має меж, і це передбачає його постійний розвиток. Згідно з Бердяєвим, творчість є проявом справжньої свободи особистості. Він вважав, що особистість, будучи громадянином «Царства Божого», не відмовляючись від земних реалій життя, може вступити у контакт з Господом, зменшивши при цьому свої матеріальні запити.

Про вплив на людину негативної свободи говорив М. Бердяєв, на думку якого свобода, що не ґрунтується на певній меті, є беззмістовною, веде до порожнечі, до ніщо. Свобода не піддається жодному раціональному обґрунтуванню, оскільки в ній живе божественний розум.

Бердяєв для прикладу вказує на гріхопадіння, під час якого спостерігалася формальна свобода, свобода заради свободи, свобода «від», а не свобода «для». Розв'язуючи проблему співвідношення свободи і творчості, він стверджував, що свобода у позитивному своєму прояві є творчістю. Це можна пояснити тим, що людині субстанційно притаманна свободна енергія, тобто творча енергія. Творчість неможлива без свободи, оскільки тільки вільний здатен творити. Тож можна погодитися з думкою Бердяєва щодо взаємозв'язку свободи і творчості. Звичайно ж, творчість відіграє важливу роль у духовному становленні людини, сприяє її цілісності, однак надзвичайно важливо відчувати межу між життям і мистецтвом.

Сходження людини за допомогою Бога до істинної свободи має передумовою вільну, без примусу любов людини до Бога, яка є подібною до любові Бога до людини. Бердяєв вважав, що найліпшим шляхом поєднання свободи і любові, є розвиток творчої діяльності людини. Перетворення світу є процесом та результатом спільних зусиль, спільної творчості Бога і людини, від якої, як від свого друга, Бог очікує саме вільної творчої діяльності. Творчість – це активний внутрішній духовний інтуїтивний пізнавальний процес, у якому завдяки релігійній вірі, граничному емоційно-вольовому напруженню здійснюється опанування істиною через розкриття духовного універсуму у внутрішньому світі особистості, через релігійний гносис, богопізнання. Та тільки цим творча діяльність людини не обмежується: адже ноуменальний світ не є завершеним, і це відкриває перед людиною можливість співтворчості з Богом, більш того, творчість виступає аж як головна космічна, онтологічна місія людини.

У сучасному суспільстві та й у суспільстві взагалі неможливо втілити усі свої бажання, адже може трапитися так, що не всі вони узгоджуватимуться із суспільною свідомістю. Бердяєв був занепокоєний з приводу розчинення особистості в безособистісній стихії, втрати нею самостійності, власного «Я», бо це становить небезпеку для особистості, загрожує їй рабством. «Не Бог не може простити людині гріха, а людина не може сама собі пробачити гріха і відступництва» [1, с. 121].

Лише мистецтво є тією сферою, де все неможливе стає можливим, де людина здатна бути такою, якою вона хоче бути, де немає нічого такого, щоб стримувало її, не давало б їй проявитися у всій її багатогранності. На думку Бердяєва, «творчість є те, що йде зсередини, з бездонної і невимовної глибини, а не ззовні, не зі світової необхідності... Свобода не є царство свавілля і випадку на відміну від царства закономірності і необхідності. Не розуміють таємницю свободи і ті, які вбачають у ній

лише особливу форму духовної детермінованості, детермінованості не зовнішньої, а внутрішньої, тобто вважають свобідним все, що породжується причинами, які лежать всередині людського духу» [2, с. 369].

Згідно з Бердяєвим, людина несе відповідальність за те, що відбувається у світі, за його життя і смерть, живить, одухотворює природу і пригнічує її своїм падінням у матеріальну залежність. Мислитель вказував на те, що людина почала боротьбу з детермінізмом завдяки індивідуалізму. Варто погодитися з ним, що такий засіб боротьби за свободу не є дієвим, оскільки в індивідуалізмі свобода нівелюється. Бердяєв стверджував, що індивідуалізм є трагедією порожньої, хибної свободи. Дійсно свобідна людина утверджує свою волю змістовно, а не формально, вона знає, що хоче. Індивідуаліст переконаний, що світ здійснює над ним насилля, а тому прагне звільнити себе від нього і попри власне бажання потрапляє у рабство. Індивідуалізм – це загроза індивідуальності, він спустошує її та веде, як вважав Бердяєв, у небуття.

Література:

1. Бердяєв Н. А. Философия свободы; Смысл творчества / Н. А. Бердяев; вступ ст., сост., подгот. текста, примеч. Л. В. Полякова. М.: Правда, 1989. 607 с.
2. Бердяєв Н.А. Философия свободного духа / Н.А.Бердяев. М.: Республика, 1994. 480 с.

Марія ЗАОБОРНА

*кандидат філологічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

ДИХОТОМІЯ «МОВА vs МОВА» ЯК ЦІННІСНИЙ ФЕНОМЕН

Поступ лінгвофілософської думки, класичне осердя якої значною мірою заґрунтоване на проблемі тісного зв'язку мови та мислення, а також постульована нею презумпція щодо абстрагувальної діяльності мислення як такої, що можлива лише з опертям на засоби мови, вивищив мову в багатьох площинах її функціонування й осмислення. Принаймні в межах західної раціоналістичної традиції поняття «мова», «людина», «суспільство» вважаються як одноплощинні, а процеси сприйняття, розуміння й перетворення реальності усвідомлюються як опосередковані символічним світом мови. Це призвело й до того, що в контексті